

REGIONAAL GEBEURT HET, LANDELIJK KOMT HET SAMEN



TEKST GERBEN STOLK EN KIRSTEN KARMIGGELT

Landelijke onderwijsinitiatieven palliatieve zorg breed onder de aandacht brengen in de regio's, en regionale successen opschalen naar landelijk niveau. De door O²PZ opgezette Onderwijsknooppunten palliatieve zorg vergemakkelijken dit. "Onze missie is: palliatieve zorg kun je leren."

O²PZ heeft de Onderwijsknooppunten palliatieve zorg in 2020 opgezet met als doel een brug te slaan tussen lokale en landelijke activiteiten op het gebied van onderwijs over palliatieve zorg. Het fundament bestaat uit drie pijlers. Allereerst is er de functie van 'wegwijzer': overzicht hebben van het regionale aanbod van onderwijsmaterialen en bij- en nascholing palliatieve zorg. Ten tweede stimuleren ze regionaal actuele informatie-uitwisseling en zorgen ze ervoor

dat belangstellenden kennis en best practices met elkaar kunnen delen. Tot slot verbinden ze onderwijs palliatieve zorg, de zorgpraktijk en zorgonderzoek op regionaal niveau en indien van toepassing ook op landelijk niveau. Elk van de acht Onderwijsknooppunten palliatieve zorg heeft één of twee ambassadeurs, die aanspreekpunt zijn voor hun eigen regio. Hun persoonlijke contacten stellen O²PZ onder meer in staat goede lokale initiatieven te traceren, ze landelijke bekendheid

te geven en landelijke initiatieven lokaal te implementeren. Samen met **Jojanneke Thiesen-van Staveren** was **Wies Wagenaar**, die in november 2023 na vijf jaar afscheid nam van O²PZ, projectleider binnen het programma en ambassadeur van een van deze Onderwijsknooppunten. "Het is mooi om te zien dat iets wat eerst als concept op een tekentafel lag, is uitgegroeid tot een werkzaam netwerk in de palliatieve zorg, verbonden met de consortia palliatieve zorg. De Onderwijsknooppunten palliatieve zorg stáán, met een vaste groep ambassadeurs."

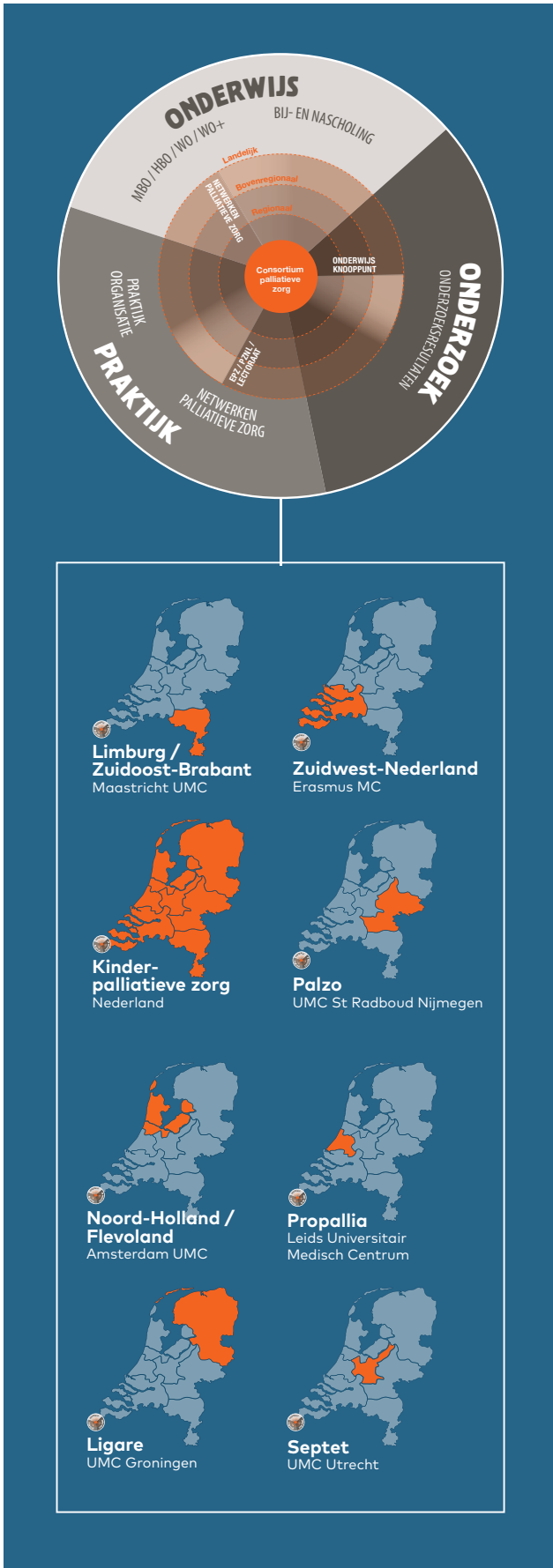
'We brengen partijen bij elkaar die er belang bij hebben dat er goed onderwijs in palliatieve zorg komt'

Consortia

In die consortia vonden onderzoek en zorgpraktijk in de palliatieve zorg elkaar al. Waarbij nu dan ook het thema onderwijs nog intensiever is vertegenwoordigd dan voorheen. Het achtste knooppunt is er voor kinderpalliatieve zorg. Dit knooppunt is landelijk georganiseerd en heeft óók een ambassadeur onderwijs palliatieve zorg. Elke regio heeft een eigen couleur locale. In grote steden is bijvoorbeeld meer aandacht voor onderwijs over cultuursensitieve palliatieve zorg. Wat de Onderwijsknooppunten met elkaar gemeen hebben, is de inzet om duidelijk te maken dat goede palliatieve zorg start bij goed onderwijs.

Ook landelijk overleg

De ambassadeurs van de Onderwijsknooppunten palliatieve zorg treffen elkaar onderling ook: dat gebeurt vier keer per jaar, om ideeën, ervaringen en strategieën uit te wisselen. Daarnaast is er twee keer per jaar een groter opgezette, landelijke bijeenkomst van het Landelijke Onderwijsknooppunt palliatieve zorg, waar een panel van experts uit het onderwijs en het palliatieve zorgveld gevraagd en ongevraagd advies geeft, en hun eigen achterban kan activeren om initiatieven of voorstellen een stap verder te brengen.



Het regionaal georganiseerde netwerk van Onderwijsknooppunten palliatieve zorg sluit aan bij de consortia palliatieve zorg, dat zijn de samenwerkingsverbanden van expertisecentra palliatieve zorg, Netwerken Palliatieve Zorg en Stichting Palliatieve Zorg Nederland. De O²PZ-ambassadeurs hebben contact met zorgdocenten, zorgopleiders, zorgstudenten, zorgverleners, opleidingscoördinatoren, beleidsmakers en -ontwikkelaars in het zorgonderwijs. Het gaat om mbo-, hbo-, wo- en wo+-organisaties. Ook voor bij- en nascholingen zijn de ambassadeurs wegwijzer, aanspreekpunt en vraagbaak.

Wagenaar licht toe: "De ambassadeur is het eerste aanspreekpunt van zorgonderwijsinstellingen in de regio. Hij of zij brengt onderwijsinitiatieven over palliatieve zorg bij elkaar en deelt die met andere onderwijsinstellingen, zorgt voor beweging, verbinding en denkt mee. Een *linking pin*, zou je kunnen zeggen." Via de Onderwijsknooppunten wordt ook het *Onderwijsraamwerk palliatieve zorg 2.0* verder geïmplementeerd binnen het mbo, hbo en wo. De ambassadeurs benaderen hiervoor hun contactpersonen bij de instellingen. Ook zijn ze van belang bij het programma Scholing Palliatieve Zorg, gefinancierd door KWF Kankerbestrijding, om voor een aantal doelgroepen landelijke, uniforme bij- en nascholing in te voeren over palliatieve zorg bij ongeneeslijke kanker. Daarbij kan geput worden uit materialen die zijn ontwikkeld binnen een aantal Onderwijsknooppunten."

Verankering

De Onderwijsknooppunten palliatieve zorg hebben hun waarde inmiddels bewezen. Maar hoe worden ze geborgd, wanneer op 1 november 2024 een punt wordt gezet achter O²PZ? Hun voortbestaan is in elk geval verzekerd tot eind 2026, omdat ze dan worden gefinancierd uit het Nationaal Programma Palliatieve Zorg, NPPZ II. De bedoeling is dat de consortia palliatieve zorg in die periode een deel van de taken overnemen, zoals centrale secretariële ondersteuning en communicatie. Verder brengt het Landelijk Onderwijsknooppunt palliatieve zorg alles samen wat op regionaal niveau is bereikt, zodat dit breed beschikbaar blijft.

Wagenaar ziet de toekomst zonnig in: "In de afgelopen jaren is veel gesproken over een gelijkwaardige samenwerking tussen onderzoek, zorgpraktijk en onderwijs binnen de consortia palliatieve zorg. Er zijn stappen gezet en in veel consortia is die gelijkwaardige samenwerking er al. Maar daarvoor is het wel nodig om steeds actief de vraag te stellen: wat kunnen de Onderwijsknooppunten palliatieve zorg betekenen voor onderzoek en praktijk? Ik denk dat de ze ondersteunend

en stimulerend kunnen werken, zodat de bewustwording groeit over wat palliatieve zorg is. Hoe mooi is het wanneer – aankomende – zorg- en hulpverleners kunnen zeggen dat zij het brede begrip palliatieve zorg kennen, weten hoe te handelen bij palliatieve zorg en dat ze de weg kennen in het landschap van zorginstellingen en sociale instellingen."

'Met een virtual reality-bril op ervaren studenten hoe een gesprek over proactieve zorgplanning verloopt'

Virtual reality-bril

Praktijkvoorbeelden zijn er genoeg. **Sabine Pieters**, die evenals Jolanda Friesen ambassadeur is van het Onderwijsknooppunt palliatieve zorg Limburg/Zuidoost-Brabant vertelt wat het samenbrengen van expertise uit al die doelgroepen zoal kan opleveren. Haar functie als senior docent verpleegkunde aan Zuyd Hogeschool kwam daarbij goed van pas: "Binnen onze vergrijsde regio zien we dat proactieve zorgplanning steeds belangrijker wordt. Maar hoe geef je hierin onderwijs? Hoe laat je studenten zo'n gesprek ervaren vóór hun eerste stage? Je kunt er moeilijk twintig uitnodigen voor een heftig gesprek over proactieve zorgplanning bij iemand thuis. Daarom hebben we besloten 360-gradenvideo's met simulatiepatiënten en een echte wijkverpleegkundige op te nemen. Zorgverleners in opleiding kunnen die bekijken met een VR-bril. Tussendoor discussiëren ze over de diverse thema's. Bij dit idee en de uitvoering waren onderwijs, onderzoek en zorgpraktijk betrokken. Onderzoekers hebben het programma geëvalueerd, waarna aanpassingen zijn doorgevoerd om deze methode nog beter geschikt te maken voor onderwijs in onze regio, en straks ook andere regio's."

Van mbo tot wo+

Er zijn veel meer voorbeelden.

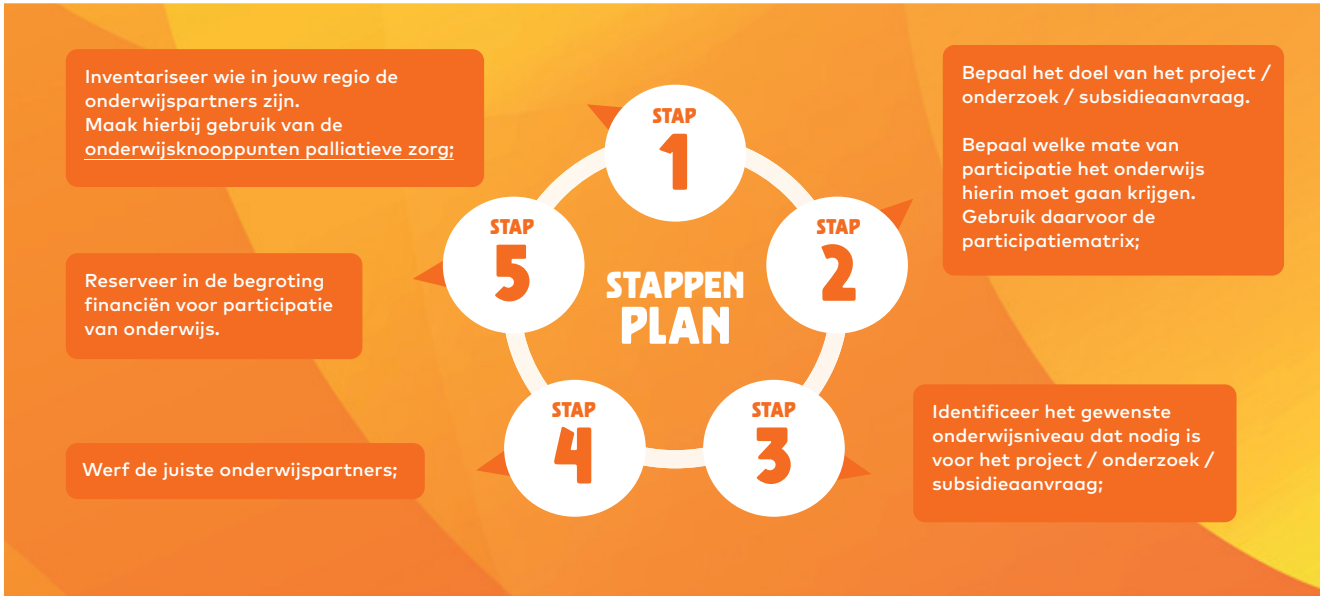
Ambassadeur Pieters: "Zorgprofessionals vertelden me dat ze meer wilden weten over zingeving in de palliatieve fase. Ik heb ze geattendeerd op de basis cursus over dit onderwerp van het Centrum voor Levensvragen in onze regio. Ik ondersteun ook mbo-docenten, die hun lessen over palliatieve zorg graag willen uitbreiden met een zorgverlener uit de praktijk. Die breng ik in contact met een geschikte zorgdocent. Het Onderwijsknooppunt palliatieve zorg Limburg/Zuidoost-Brabant organiseert, net als alle andere knooppunten, ook bijeenkomsten. "Zo

stond er in januari 2024 voor het eerst een symposium op het programma. Het bracht ruim zestig opleiders uit de palliatieve zorg samen. Het achterliggende idee: wie palliatieve zorgverlening en onderwijs in palliatieve zorg wil optimaliseren, hoeft niet zelf het wiel uit te vinden.

Ambassadeur Willemien Schep, namens het Onderwijsknooppunt palliatieve zorg Septet, in de regio Midden-Nederland: "Er is een schat aan actuele kennis, ervaring én praktische onderwijstools beschikbaar, dus inspireer elkaar en wissel kennis uit." Nog een ander voorbeeld waaruit blijkt dat er met behulp van zo'n onderwijsknooppunt winst geboekt kan worden. "Voor zorgprofessionals die hun kennis vloeiend willen overbrengen op studenten, en onzeker zijn over hun didactische vaardigheden, is een e-learning voor gastdocenten ontwikkeld", legt **Pieters** uit, "De resultaten stemmen tot tevredenheid. We hebben de e-learning met workshops vervolgens landelijk mogen uitrollen en gaan het programma draaien binnen elk Onderwijsknooppunt palliatieve zorg in de zeven consortiumregio's.



Waar bij Septet haar mede-ambassadeur Marjolein van Meggelen vooral onderwijskundige kennis inbrengt, is **Willemien Schep** iemand die graag verbindingen legt: "Toen Landstede MBO Harderwijk, Dronten & Lelystad een professionaliseringsweek palliatieve zorg ging organiseren voor studenten van de opleiding voor verzorgende en verpleegkundige, heb ik professionals aangedragen voor workshops, zoals een hospiceverpleegkundige en een Verpleegkundig Specialist uit een ziekenhuis. Voor veel workshops kon ik de koppeling maken met een deskundige uit mijn netwerk, of het nu ging om palliatieve sedatie of bewustwording, signalering of markering in de palliatieve zorg." Schep geeft nog een ander voorbeeld van het ondersteunen van onderwijsprofessionals: "De Academische Werkplaats Palliatieve Zorg van het UMC Utrecht



De vijf stappen van de Participatiematrix onderwijs

heeft onderzoek gedaan naar symptoomlast. Tijdens een bijeenkomst van ons Onderwijsknooppunt, dat twee keer per jaar wordt georganiseerd, hebben wij op basis daarvan verteld hoe je lessen over symptoomlast kunt voorbereiden. Welke meetinstrumenten breng je bijvoorbeeld bij studenten onder de aandacht?"

'Op basis van onderzoek naar symptoomlast kunnen wij vertellen hoe je lessen hierover voorbereidt'

Onderwijsparticipatie

Het actief betrekken van het onderwijs bij de ontwikkeling en uitvoering van onderzoek, wordt onder meer bij Septet in de praktijk gebracht. In samenwerking met het EPZU, dat is het Expertisecentrum Palliatieve Zorg Utrecht, en de AWPZ, de Academische Werkplaats Palliatieve Zorg in de eerste lijn, is daar de zogeheten Participatiematrix onderwijs ontwikkeld.

Ambassadeur Schep: "Die helpt onderzoekers en docenten of experts om samen in gesprek te gaan over de manier waarop je de betrokkenheid van het onderwijs kunt vormgeven in de verschillende fases van een onderzoeksproject. Daarmee vergroot je de kans dat resultaten van onderzoek worden geïmplementeerd in het zorgonderwijs en de zorgpraktijk." Onderzoekers en projectteams kunnen al vóór de start van hun onderzoek, project of subsidieaanvraag het onderwijs erbij betrekken, maar kunnen dit ook doen tijdens de uitvoering en de implementatie. Ambas-

sadeurs van de andere Onderwijsknooppunten brengen de matrix ook in hun regio onder de aandacht.

Septet-ambassadeur **Marjolein van Meggelen**, tevens studieleader post-hbo palliatieve zorg aan Hogeschool Utrecht, ontwikkelde deze samen met O²PZ. Ze zegt: "Wij merkten dat onderwijspartijen vaak geen vanzelfsprekende partner zijn binnen wetenschappelijk onderzoek op het vlak van palliatieve zorg. Ze worden niet altijd benaderd om mee te denken over vragen als 'Hoe kan een onderwijspartij meedoen aan zinnig onderzoek voor de patiënt?' en 'Welke onderwijsmaterialen zouden moeten worden ontwikkeld naar aanleiding van de onderzoeksresultaten?' Gechargeerd gesteld: op dit moment volgt uit een onderzoek in het beste geval een wetenschappelijk artikel, dat bij actualisering van het curriculum aan het studiemateriaal wordt toegevoegd. Terwijl je zou willen dat meteen na afronding van het onderzoek met studenten wordt gedeeld dat bijvoorbeeld gesprekstechniek A of medicamenteuze behandeling A betere patiëntuitkomsten oplevert dan gesprekstechniek B of medicamenteuze behandeling B. Er is behoefte aan meer verbinding tussen onderzoek en zorgonderwijs."

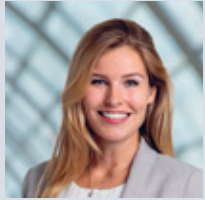
Toolbox

Van Meggelen: "Het doel van de Participatiematrix onderwijs is dat het onderwijs al vanaf het begin betrokken is bij ideeën voor onderzoek, en dat onderzoeksresultaten onmiddellijk terecht komen in curricula." Mede dankzij een subsidie van ZonMw ontwikkelt Van Meggelen nu samen met O²PZ-projectleider Jojanneke Thiesen-van Staveren een toolbox, die gereed moet zijn in de zomer van 2024. Die zal extra uitleg en ook voorbeelden bevatten om de matrix in de praktijk te kunnen implementeren.

De O²PZ-ambassadeurs

Onderwijsknooppunt Kinderpalliatieve zorg (landelijk)

Mara van Stiphout:



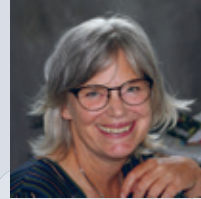
"Gelukkig treffen we veel enthousiaste opleiders, maar het komt nog steeds voor dat de urgentie van onderwijs in palliatieve zorg niet wordt gezien. Bij die instellingen moeten we dan nóg harder aan de bak. Maar we hebben

wel kunnen constateren dat áls we eenmaal binnen zijn, we dat goed kunnen borgen. Ze zien ons altijd graag weer terugkomen vanwege de positieve feedback van de studenten."

Contact: m.vanstiphout@kinderpalliatief.nl

Onderwijsknooppunt Ligare (Noordoost-Nederland)

Jenske Geerling:

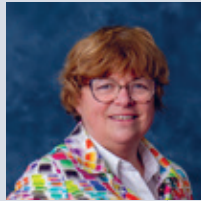


"Wij helpen onder meer docenten op weg die materiaal of modules willen ontwikkelen, bijvoorbeeld via het Onderwijsplatform palliatieve zorg op Palliaweb.nl van O²PZ. Of we wijzen roc's op het Keuzedeel palliatieve zorg mbo, waaruit ze materiaal naar eigen behoefte kunnen inzetten."

Contact: j.i.geerling@umcg.nl

Onderwijsknooppunt Noord-Holland/Flevoland

Jojanneke Thiesen-van Staveren & Ria Boel:



"De lokaal gevonden pareltjes kunnen via het netwerk van de knooppunten landelijke bekendheid krijgen en via de consortia kan samenhang worden gecreëerd met onderzoek en praktijk."

Contact: j.staveren@amsterdamumc.nl

Contact: r.boel@amsterdamumc.nl

Onderwijsknooppunt Ligare (Noordoost-Nederland)

Liesbeth Hazelhorst:

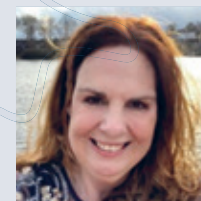
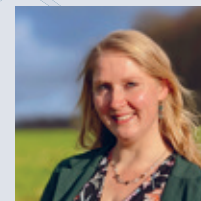


"We voeren kennismaking-gesprekken met contactpersonen van onderwijs- en zorginstellingen in onze regio's. Daarbij kijken we niet alleen naar onderwijskennis, maar ook naar competenties en gedragsvaardigheden en hoe die te implementeren in het onderwijs. Ondertussen kijkt de zorgpraktijk mee naar wat zinvol is."

Contact: e.l.hazelhorst@saxion.nl

Onderwijsknooppunt Limburg/Zuidoost-Brabant

Sabine Pieters & Jolanda Friesen:



"We hopen dat het vanzelfsprekend wordt dat onderwijs, onderzoek en zorgpraktijk samenwerken en dat niemand meer bepaalde kennis of kunde claimt als 'zijn ding!'"

Contact: sabine.pieters@zuyd.nl

Contact: jolanda.friesen@zuyd.nl

Onderwijsknooppunt Septet (Midden-Nederland)

Willemien Schep:



"Goede zorg begint bij goed onderwijs. Zorgmedewerkers zijn het product van het onderwijs dat ze hebben gekregen; daar moeten ze dus goed worden geïnstrueerd over palliatieve zorg."

Contact: w.schep@willemholtrophospice.nl

De O²PZ-ambassadeurs

Onderwijsknooppunt PalZO (Zuidoost-Nederland)

Monique van den Broek:



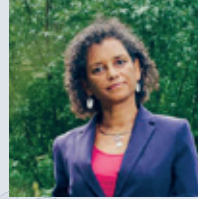
"Als ik ons doel zou moeten samenvatten, is het bewustwording. Niet alleen in de opleidingen, maar ook in de praktijk. Wat wordt verstaan onder palliatieve zorg en wat doe je hiermee in je dagelijkse werk?"

Die vraag is voor veel zorgverleners lastig te beantwoorden. Er wordt nog steeds gedacht dat palliatieve zorg gaat om de laatste maanden van het leven. En daardoor wordt nog onvoldoende proactief met elkaar nagedacht over de situaties waarin ze terecht kunnen komen en hoe ze bepaalde problemen kunnen voorkomen."

Contact: coordinator@netwerkpalliatievezorg.info

Onderwijsknooppunt Propallia (Noordelijk Zuid-Holland)

Marcella Tam:



"De taak van elk Onderwijsknooppunt is het bij elkaar brengen van partijen voor wie onderwijs centraal staat: onderwijsinstellingen, onderzoekers en de zorgpraktijk. Partijen die er allemaal belang bij hebben dat er goed onderwijs in palliatieve zorg komt."

Onderwijsinstellingen, onderzoekers en de zorgpraktijk moeten elkaar snel kunnen vinden, zodat er bijvoorbeeld vlot vragen vanuit het onderwijs richting onderzoekers kunnen. Of juist dat er snel onderzoeksresultaten in het onderwijs kunnen worden opgenomen. We zijn een netwerk dat het onderwijs in onze regio naar een hoger plan probeert te tillen."

Contact: M.C.Tam@lumc.nl

Onderwijsknooppunt Zuidwest-Nederland

Marieke Groot:

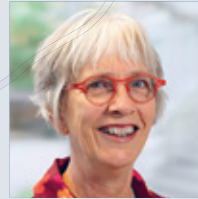


"Toen mijn Onderwijsknooppunt van start ging, had ik contact met één mbo-instelling. Inmiddels heb ik alle onderwijsinstellingen in de regio aan tafel gekregen. Dat zie ik zeker als een succes."

Contact: m.c.groot@hr.nl

Onderwijsknooppunt Septet (Midden-Nederland)

Marjolein van Meggelen:



"De Onderwijsknooppunten zorgen ook zelf voor onderwijs. Zo heeft Septet een kosteloze scholing kunnen aanbieden aan docenten van roc's en hogescholen, zodat zij die kennis weer konden doorgeven aan de studenten in hun klas."

Contact: marjolein.vanmeggelen@hu.nl



"De ambassadeur is het eerste aanspreekpunt voor zorgonderwijsinstellingen in de regio"

Wies Wagenaar

Tot voor kort projectleider O²PZ